

100. výročí narození prof. JUDr. Adolfa Procházky

Renata Rázková

5. srpna 2000 uplyne 100 let od narození jedné z významných osobností brněnské právnické fakulty za první republiky, stoupence normativní teorie, prof. JUDr. Adolfa Procházky.

Svůj život zasvětil Adolf Procházka práci vědecké, pedagogické, ale i politické.

Adolf Procházka se narodil 5. srpna 1900 v Napajedlích na Moravě. Po ukončení studia na Českém klasickém gymnáziu ve Strážnici a v Olomouci v roce 1919 začal studovat na Právnické fakultě Masarykovy Univerzity v Brně, kterou ukončil v roce 1923.

Po své promoci na právnické fakultě v roce 1924 působil nejprve jako advokát v Praze – Karlíně (1924–1929). Vedle této činnosti se začíná stále více zajímat o práci vědeckou a publikační. Píše své první články a studie.

V roce 1929 se Adolf Procházka habilitoval na brněnské právnické fakultě a začal se věnovat pedagogické práci. V roce 1934 byl jmenován mimořádným profesorem civilního řádu soudního na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

Současně nastupuje i svou politickou kariéru. V roce 1935 kandidoval za Československou stranu lidovou do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění za olomouckou župu.

V roce 1945 byl jmenován řádným profesorem a o rok později se stal mimořádným členem Československé akademie věd a umění. K pedagogické práci se však již nevrátil. Po skončení války se stal ministrem zdravotnictví.

Po únoru 1948, nespokojen s domácí politickou situací, opustil republiku a emigroval do Spojených států amerických, kde v New Yorku 8. 5. 1970 zemřel.

Z Procházkových prací je možné na předním místě uvést: *Obcházení zákona a interpretace* (1924), *Základy práva intertemporálního se zvláštním zřetelem k § 5 obč. zák. (1928)*, *Príspevek k problému subjektivního práva* (1928), *Normativní teorie a tvorba práva* (1930), *Právní případ Dra. K. Perglera* (1931), *O formální a materiální právní moci knihovních zápisů* (1932), *O intertemporálních předpisech v osnově nového občanského zákoníku* (1933), *Žalobní důvod a změna žaloby* (1933), *Tvorba práva a jeho nalézání* (1937).

Adolf Procházka patřil k představitelům brněnské školy právní, resp. k jádru této školy – ke stoupencům

normativní teorie.

Procházkovy práce jsou v podstatě shodné s duchem Weyrovým. Procházkův přínos do normativní teorie spočívá v oblasti tvorby práva. S jeho jménem je spojena zejména problematika tzv. automatické normotvorby, kterou podrobně rozpracoval ve své práci „*Tvorba práva a jeho nalézání*“.

V této práci definuje autor tvorbu práva jako uskutečňování pravotvorných dějů. Jestliže pravotvornými skutečnostmi jsou lidské činy, jde o neautomatickou normotvorbu. O automatickou tvorbu norem se jedná tehdy, vzniká-li norma bez intervence určité vědomě projevené vůle. Pravotvornými skutečnostmi, které zakládají odvozenou normu, jsou zde kauzální děje, které nespočívají v lidském jednání. Jakmile se dovrší ve světě kauzálním skutková podstata, automaticky vzniká norma.

Problematika automatické normotvorby, jak ji zkonstruoval A. Procházka, vznikla v normativní teorii v okamžiku, kdy vedle statického hlediska přistoupila normativní teorie i na hledisko dynamické, při kterém se do popředí zájmu dostává otázka tvorby, změny a zániku norem.

Hlavním důvodem rozpracování problému automatické normotvorby bylo postihnout všechny ty nespočetné případy, ve kterých normy vznikají bez účasti nějaké vědomě projevené vůle. To jsou právě případy tzv. automatické normotvorby. Procházka přesně rozlišuje jednak mezi tím, co býti má, a normou, která říká, že to býti má, jednak mezi skutkovou podstatou a normou. Skutková podstata je z hlediska dynamického předpokladem vzniku normy, a může jí být jakýkoli děj ve vnějším světě (projev lidské vůle, narození člověka, spadnutí kořenáče z okna atd.). Tyto právní skutečnosti vznikají, mění se a zanikají, právní normy však zůstávají beze změny.¹

Procházka dále zdůrazňuje, že by bylo „nepřesné domnívat se, že vznik a zánik normy znamená vznik a zánik její platnosti, takže by pak platnost byla něčím, co je situováno v čase, co počíná a končí. I když se tak běžně vyjadřujeme, poněvadž sotva lze nalézt pro příslušné představy vhodného termínu, nesmíme zapomínati, že v čase je situována nikoli norma (platnost), nýbrž její podmíněná skutková podstata, tedy onen úkon, resp. lidské chování, jež podle normy má býti. Norma, resp. platnost (ono „má býti“) je věčná,

¹ KUBEŠ, V.: *Právní filozofie XX. století (Kantismus, hegelianismus, fenomenologie a teorie myšlenkového řádu)*. Brno – Praha 1947, s. 60.

lépe řečeno, bezčasová: nevzniká, nezaniká a nemění se. Konkretizuje se však v povinných úkonech, které jsou determinovány časem a prostorem.“²

František Weyr, hlavní představitel brněnské školy právní a normativní teorie, ve svém příspěvku věnovaném problematice automatické normotvorby a Procházkovu dílu „Tvorba práva a jeho nalézání“ o Adolfu Procházkovi napsal: „Svou dosavadní literární činností patří Adolf Procházka, jeden z prvních absolventů naší mladé právnické fakulty brněnské, k nejvěrnějším a nejdůslednějším zastáncům normativní teorie. Není však z těch, kteří nekriticky a nesamostatně „jurant in verba magistri“, nýbrž jeho příslušenství ke škole plyne z poctivého a, jak budiž výslovně dodáno, vel-

mi kritického přesvědčení o správnosti nauky, ke které se připojil. Kdo dovede čísti mezi řádky, přesvědčí se o tom znovu při studiu poslední práce autorovy. Na druhé straně nelze ale Procházkou přičísti k typu autorů-epigonů, kteří jaksi za každou cenu snaží se přijatou nauku poopravovat, pozměňovati a korigovati a nezřídka ve výsledcích svého kritického úsilí podobají se cestujícím objevitelům, kteří na konci své obtížné cesty – k nemalému údivu těch, kdož jejich výpravu sledovali – ocitají se volky nevolky na místě, ze kterého obrodná teorie svého času polemizujíc vyšla... Naprosto samostatný a kritický postoj Procházkův jeví se jmenovitě v jeho poměru k mému učení, ze kterého jinak vychází a které přijímá.“³